

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 24.

V Ljubljani, 31. decembra 1892.

Letnik V.

Zlatocvetna orlica.

Orlice rasto po vsem severnem zmerno-toplem pasu. Pri nas uspevajo popolnoma na planem. Zaradi lepega cvetja in lahke vzgoje so zelo prikladne za cvetlične skupine po vrtih in za posajanje rabat. Pri nas se nahaja mnogo vrst orlic divjih po gozdovih. Tudi Amerika ima lepo vrsto najlepših orlic, izmed katerih omenjamo prekrasno, v zadnjih letih tudi k nam vpeljano zlatocvetno orlico (latinski *aquilegia chrysantha*). Ta orlica, koja kaže podoba 35., je največa izmed vseh ter vzraste 1 do 1 $\frac{1}{2}$ m visoka. Zato naj se v orličnih skupinah seje vedno v sredo. Razmnožuje se orlica najbolje s semenom, ki se poseje v lonce. Mlade rastlinice se enkrat presade in slednjič posade na prosto, koder pomladi ali po leti cveto. Pri vseh vrstah vzraste iz semena različne nove pisane podvrste, katere ohranimo za bodočnost, ako jih pomladi, predno poženo, ali pa po leti, kadar odeveto, razdelimo in narazen posadimo.

Glede zemlje in oskrbovanja niso orlice kar nič izbirčne. Seme zlatocvetne orlice je dobiti v vseh trgovinah s semeni.

Podoba 35.

Ozeblina na sadnem drevju.

Ozeblino na sadnem drevju poznamo po kožnih razpokah, ki se naredé ob ostrih zimah navadno na južno-zapadni strani debla in najraje blizu tal. Te razpoke nastanejo zaradi tega na solnčni strani, ker se deblo na tej strani najbolj neenakomerno pogreva in razteguje.

Za ozeblinami trpé pogostoma zlasti češnje, pa tudi druge sadne vrste ob neugodnih okolnostih. Ako so drevesa še mlada in zdrava, se razpoke zarastejo in rana zaceli; drugače pa je pri starejšem drevju.

Ozebla in razpokana mesta na deblu je varovati vlažnosti, da ne jamejo gniti. Mladim drevesom moramo zategadelj razpokano kožo gladko odrezati, rano pa zamazati s copilnim voskom. Starejšim drevesom pa zamažimo velike razpoke s katranom, kateremu je primešati suhe ilovice, peska ali pepela; po vrhu pa je zamazati rano še s samim katranom.

Pri novo nastalih ozeblinah zamazati je rano, predno nastopi vlažno vreme.

Sicer varujemo sadno drevje ozeblin s tem, da osušujemo premokro zemljo, da mešamo premočno zemljo z apnom, malto ali pepelom, da prekopujemo pogostoma zemljo okolu dreves in da namažemo debela na jesen z mešanico apna, ilovice in govejega blata.

Obrobljanje potov na vrtu.

Pomladi, ko sneg skopni, uže pregleduje vrtnar priljubljeni svoj vrt ter uvažuje škodo, katero mu je napravila zima. Pota so še mehka, in globoko se ti udara čevelj v blato. Dela imaš povsod dovolj, in marsikaterega nujnega opravila pri drevju ne smeš odlašati, ako nočeš trpeti škode. Vrtnar pa hoče pred vsem imeti prav kmalu vrt tak, da je prijeten očem.

Katero delo pa da najhitreje vrtu znak reda in čednosti? Odgovor slove: **Naprava obrobkov ob potih in gredah.**

Poti so nekako okostje vrtu, ali pa kakor začetne črte risarije, na katere se naslanja cela podoba. Kolikor boljši se vidijo, kolikor prijetnejši so očesu, toliko lepši je vrt.

Od nekdanj uže uči vrtnarstvo delati pota prav vidna. Glede obrobljenja pa moramo pota v dva dela deliti: v pota, ki vodijo po obdelani zemlji, in v pota na trati. Prva pota so večidel po majhnih vrteh, koder je korist združena s prijetnostjo, po trati voleča pota pa moremo narediti le po večjih vrtilih, koder je veliko sveta. Temeljni pogoj je pa vsegar, da se morajo pota dobro ločiti od soseščine. Ako gre pot po trati, pokaže se nasprotje zelene barve trave in pa sive barve pota kar samo od sebe, ter ni drugega potrebno, nego le skrbeti, da so robovi trate vedno ostro prirezani. Pri ravnih potih jih lahko prirežeš z ostro lopato ob napeti vrvi, pri zavitih potih moraš pa poprej črto s klinci, v zemljo zabitimi, določiti ter potem z lopato rezati.

Več dela, truda in skrbi delajo obrobki po majhnih vrtilih, koder je vsa pota z enim pogledom prezreti. Navadno ločimo pota po obdelani zemlji s pasom od trate. Tako ravnanje je prav lepo in koristno, le kvare se vedno veliko dela, zato je s takimi obrobki neprimerno veliko posla, ako jih hočeš ohraniti v dobrem stanu.

Da ima vrt čedno obliko, zasade nekateri obrobek ali pa ga narede od trate. Sajenje zahteva veliko časa, truda in natančnosti. Najboljša rastlina za obrobek je zelenika, po domače pušpan (latinski *buxus sempervirens*), ker se da lahko razmnoževati ter obrezavati. Zelenika ima pa napako, da se nastali presledki pozneje težko dado dopolniti, da dolgo traja, predno je obrobek kaj vreden in da je treba neprimerno veliko rastlin. Prišli so vsled tega mnogi na misel, obrobek umetno narediti. Taki obrobki pa z večine niso lepi ali pa so tako dragi, da na napravo skoraj misliti ni. Slednjič ostane najboljši obrobek rušina. Prednosti tega obrobka hočem tu navesti. Ta obrobek je najlepši, ako je pravilno narejen in vedno v dobrem stanu ter prikladen z ozirom na vsebino vrta. Njegové poteze se sicer

ostro ločijo od sosednega sveta, pa nikdar ne tako, da bi motile prijetni vtis. Delo ni težavno, in popravila so lahka. Materijala za tak obrobek, to so pravilno prirezani kosi rušine, je pa povsod mogoče dobiti. Ravnati je pa tako le: Po ravnih potih napne se vrtna vrstica, zemlja se poševno odreže, in sicer tako, da se naredi med potom in gredo majhen jarek. Črte izkušaj prav lepo narediti, zemljo pa s primerno deščico potolei. Zgornji rob kaže torej prav natanko mejo med gredo in potom. Sedaj napni vnovič vrstico, in sicer 2 cm nad tem gorenjim robom. Rušino razreži potem v kake 40 cm dolge kose ter glej, da jo zlasti tisti rob, ki bode na vrhu, prav ostro odrezan. Reži pa z ostrim, velikim nožem. Položi potem te kose ob poševno odrezano zemljo ter jih potolei z deščico. Gorenji rob se mora vedno napete vrvi dotikati. Zadi za rušino pa vedno dobro zatlači zemljo, drugače ti prvi dež vse delo pokvari. Če se ni kmalu dežja nadejati, pa poškropi položeno rušino dobro z vodo. Oskrbovanje takega obrobka obstoji v tem, da vse razpoke precej zamašiš in da vzraslo travo vsaj vsak mesec enkrat postrizeš. To sicer lahko storiš s srpom, bolje je pa, če rabiš škarje, s kakeršnimi strižejo ovce. Vsekakor je večkrat treba striči travo. Če prične rasti v pot ali v gredo, moraš rušino ostro prirezati, kakor je bilo uže gori povedano.

Najboljša je ona rušina, ki je sestavljena iz samih nizkih trav brez listnatih rastlin. Veče plevelne rastline moraš poprej s korenino vred odstraniti.

Ravno tako moraš postopati pri zavitih potih, le vrvice ne moreš rabiti ter se moraš bolj na oko zanašati.

Kaj je početi z nerodovitnim sadnim drevjem?

Če nam noče sadno drevje roditi, pomagamo si lahko na razne načine. Vselej pa je treba zvedeti najprej vzrok nerodovitosti.

Vzrok nerodovitosti utegne biti neugodno podnebje, slaba lega, slaba zemlja; včasih je vzrok tudi v drevji samem.

Če je podnebje ali pa lega za kako sadno vrsto neugodna, kar poznamo najhitreje na tem, da ne more les dobro dozoreti in da pozebejo pogostoma cvetni popi, potem si pomagamo najlaže s tem, da precepimo drevo s kako drugo vrsto, ki je kraju primerna. Če je pa na pr. mokra ali pusta zemlja vzrok nerodovitosti, potem jo moramo osušiti, oziroma izboljšati z dobro zemljo ali kompostom. V tem slučaju si pomagamo pa tudi večkrat z gnojenjem in pomlajenjem dreves.

Čestokrat nam drevo noče roditi, ker je bilo pregloboko vsajeno. Ta napaka se popravi redkokdaj s tem, da se odkoplje zemlja, drevo dvigne iz tal in spravi v pravo lego, kar je seveda le pri mlajših drevesih mogoče. Kadar pa drevo ne rodi zaradi premočne rasti, pomaga puščanje na deblu in vejah, kakor tudi to, da odsekamo v poletnem času nekatere korenine.

Tudi oslabele drevje nam ne rodi. Tako drevje kaže pomladiti, zemljo okolu njega pa dobro pognojiti in izboljšati.

Pri peškastem sadji opazujemo pogostoma, da cvetje prehitro odpade. To se zgodi zaradi močnih poganjkov, ki vzrastejo poleg cvetja in porabijo večino redilnega soku za se, tako da se ne more cvetje popolnoma razviti. Najboljše je v tem slučaju puščati vejam, vsled česar tako zastanejo v rasti, da ne morejo njih poganjki prerasti cvetja.

Po vrtovih tudi noče po premočno gnojenih lehah drevje roditi zaradi prebujne rasti. Zato najbolje storimo, če po takih lehah ne sadimo jabolk in češenj, temveč le hruške, češplje in slive, katerim taka zemlja bolj ugaja.

Večkrat nam drevje tudi zategadel ne rodi, ker je zemlja v spodnji plasti popolnoma izpita. Po takih legah moramo zemljo dobro pognojiti. Posebno je v

ta namen dobra gnojnica, raztanjšana z vodo in pomešana s pepelom. To zmes je vlti okolu drevja v tri ali štiri luknje, katere napravimo po pol metra globoke z železnim drogom.

Vrtnarske raznoterosti.

Sadno drevje moramo čistiti! Med vsakoletna opravila sadjarjeva spada tudi snaženje sadnega drevja. V mislih imamo trebljenje suhih vej in uničevanje lišajev, mahu, gob itd. Lišaji in mahovi so prave zajedalke na drevju, kateremu sesajo sok iz debla in vejic, vsled česar začne tako pešati, da usahne. Lišaji in mahovi so pa tudi zategadel škodljivi, ker so prava zalega raznovrstnih škodljivih mrčesov. Sadno drevje čistimo mahu in lišajev z drevesnimi strguljami. Ker se ž njimi lubad ali celo les lahko rani, rabijo v novejšem času šteti, ki so narejene iz jeklene žice.

Pobiranje obvislega suhega listja na sadnjem drevju. Suho listje, ki visi še sedaj na sadnem drevju, je polno jajčec, ličink ali gosenic in mrčesov, ki so drevju škodljivi. Zato ne sme nobeden zamuditi ugodne prilike, da obere čim prej mogoče to listje. Nabrano suho listje je potem sežgati.

Kako visoko skoči zajec? Odgovor na to vprašanje zanima vsakega sadjarja. Nadgozdar Bauer v Muskavi poroča o tem to le: Zajci so skozi več let preskakovali ograjo drevesnice v Muskavi ter delali veliko škodo. Visoka je bila ograja 1 m 65 cm, na enem mestu celo 2 m 15 cm. Ker prejšnja leta tega ni bilo zapaziti in je bilo skoro neverjetno, da zajci tako visoko skačejo, zato smo skrbno pazili ter ne le gledali na sled, ampak s svojimi očmi videli, da je vse to res. O pričetku smo mislili, da dela škodo le ena zajčja, za skakanje posebno sposobna rodbina, ki se da s streljanjem zatreti, pa zastonj! Škoda v drevesnici, katera da na leto 20 do 30 tisoč goldinarjev prometa, bila je od leta do leta večja, in tako slednjič ni preostajalo drugo, nego da smo ograjo še povišali. Večkrat se pa tudi ne posreči zajcem skakanje čez tako visoke ograje, kajti mnogokrat se najdejo mrtvi v ograjo z glavo ali nogami zapleteni.

Zelne šture je napačno puščati po zelnikih ali po vrtnih gredah, ker se v njih zbirajo kali raznih bolezni in razna golazen, ki dela potem drugo leto veliko škodo. Šture je poruvati ter jih na gnoji dobro podelati, še boljše pa jih je posušiti in požgati ter pepel mej gnoj potresti. Če bi vsi tako delali, ne bi bilo nikdar slišati o krofastem zelji in o drugih neprilikah.

Da kamelijam ne odpadejo cvetni popi, poprši jih prav fino z vodo, kajti one zahtevajo vode ne le skozi korenine, ampak tudi skozi listje.

Bolne rastline po loncih. Če se začne rastline po cvetličnih loncih osipati, so bolehnne. To pa zato, ker so se pokvarile lasnate koreninice, in sicer vsled prepričle hrane, prevelke mokrote, velike vročine, hudega mraza ali vsled česa drugega. Navadno prilijejo ob takih slučajih rastlini prav obilo gnojne vode. To je pa ravno slabo. Ako je kaka rastlina medla in bolehnna, naj se prst skoraj popolnoma posuši, potem pa vzemi rastline s prstjo vred iz lonca, odkruši zunanjo prst od kepe in vsadi rastlino v nov lonec ali pa v starega, katerega pa moraš dobro izprati. V lonec deni sveže prsti. Nove prsti bodi okoli kepe le za kaka dva prsta na debelo, zato izberi primerno velik lonec. Kadar si uže presadil, prilij dobro, a potem ne prilivaj poprej, dokler ni rastlina pričela rasti ali pa dokler se ni prst popolnoma posušila.